

บทเรียน...จากบ้านพอเพียงชนบทภาคใต้

โครงการบ้านพอเพียงชนบท เป็นหนึ่งในแผนงานยุทธศาสตร์การพัฒนาที่อยู่อาศัย 10 ปี (พ.ศ. 2559 - 2568) ดำเนินการโดยบูรณาการร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน มีระยะเวลาดำเนินการ 5 ปี (พ.ศ. 2559 - 2563) เป้าหมาย 5,300 ตำบล 352,000 ครัวเรือน ซึ่งในปี 2560 มีเป้าหมายดำเนินการแก้ไข ปัญหาครัวเรือนยากจนในพื้นที่ชนบทที่มีปัญหาความเดือดร้อนด้านที่ดินและที่อยู่อาศัย รวมทั้งพื้นที่ประสบภัย พืชและที่อยู่อาศัยได้รับความเสียหาย คนยากจน ผู้มีรายได้น้อย เดือดร้อนเรื่องที่อยู่อาศัย เช่น บ้านทรุดโทรม แออัด เป็นผู้ด้อยโอกาสในชุมชน/ตำบล ประสบปัญหาถูกไล่รื้อในชนบท เป็นต้น จำนวน 9,000 ครัวเรือน งบประมาณ 182,250,000 บาท

ในภาพรวมคณะอนุกรรมการบ้านมั่นคงและการจัดการที่ดิน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ได้มีอนุมัติโครงการบ้านพอเพียงชนบทแล้วใน 5 ภาค รวม 74 จังหวัด 746 ตำบล 10,300 ครัวเรือน งบประมาณ 177,440,980 บาท

พื้นที่และงบประมาณการดำเนินการบ้านพอเพียงชนบทในภาคใต้

สำหรับภาคใต้ คณะอนุกรรมการบ้านมั่นคงและการจัดการที่ดินฯ ได้มีมติเห็นชอบอนุมัติโครงการและ งบประมาณสนับสนุนโครงการบ้านพอเพียงชนบท ใน 14 จังหวัด กลุ่มเป้าหมาย 65 ตำบล รวม 2,077 ครัวเรือน งบประมาณรวม 35,750,000 บาท โดยมีพื้นที่ตำบลดำเนินการและผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการ ดังนี้

จังหวัด	พื้นที่ดำเนินการ (ตำบล)	จำนวน (ตำบล)	ผู้เข้าร่วม (ครัวเรือน)
ชุมพร	นาขา/บางสน/ท่ายาง/หาดทรายรี/ปากทรง/นาโพธิ์	6	217
สุราษฎร์ธานี	ท่าทอง/คลองปราบ /ท่าขนอน/ พรุพี/สมอทอง/ท่าเคย/ บางไทร/ท่าสะท้อน/พะแสง/กะแดะ	10	309
นครศรีธรรมราช	นาทราย/นาแว/ถ้ำพรรณรา/กะปาง/แม่เจ้าอยู่หัว/เขา แก้ว/ยางค้อม/ปากแพรก/บางจาก/ควนชะลิค/น้ำตก/ ท่าประจะ/ทมิ.เมืองทุ่งสง	13	390
พัทลุง	ท่ามะเตี๋ย/แพรกหา/นาปะขอ/ปันแต/โตนดด้วน	5	150
ระนอง	หาดส้มแป้น/มะมุ	2	60
พังงา	บางม่วง/ แม่นางขาว/ ห้วยเหมือง/ นบปรัง	4	132
กระบี่	ทรายขาว/เขาคราม /ไสไทย/ปากสั้ย/คลองเขม่า	5	157
ภูเก็ต	รัชฎา	1	30
ตรัง	หาดสำราญ/บ้าหวี/ตะเสะ/กันตังใต้/วังวน/สุโสะ/บาง เป้า/บางสัก	8	264
สตูล	น้ำผุด	1	36
สงขลา	นาหมอศรี/น้ำขาว/บ่อดาน/พิจิตร/คลองแห/แม่ทอน//	7	231

จังหวัด	พื้นที่ดำเนินการ (ตำบล)	จำนวน (ตำบล)	ผู้เข้าร่วม (ครัวเรือน)
	นาสีทอง		
ปัตตานี	ตะลุโบะ	1	35
นราธิวาส	ลำภู	1	36
ยะลา	ถ้าทะลุ	1	36
รวม		65	2,077

กระบวนการดำเนินโครงการบ้านพอเพียงชนบท ภาคใต้

การดำเนินโครงการบ้านพอเพียงชนบทภาคใต้ มีกระบวนการ 3 ขั้นตอนใหญ่ๆ คือ การดำเนินการในระดับภาค ซึ่งเป็นการจัดวางการพูดคุยแก่นำระดับจังหวัด เพื่อทำความเข้าใจโครงการบ้านพอเพียงชนบทและร่วมกันร่างเกณฑ์กติกาต่างๆ เพิ่มเติมจากส่วนกลาง ก่อนที่จะเสนอให้คณะกรรมการภาคฯ พิจารณาเห็นชอบ จากนั้นเป็นการสื่อสารในวงระดับจังหวัดในเรื่องเดียวกัน ก่อนที่จะลงปฏิบัติการเข้มข้นในพื้นที่ระดับตำบล

1. การดำเนินการในระดับภาค หลังจากที่ได้รับนโยบายมาจากส่วนกลาง ได้มีการจัดประชุมทำความเข้าใจโครงการบ้านพอเพียงชนบทแก่นำที่เป็นตัวแทนจากทั้ง 14 จังหวัด และได้มีการจัดทำหลักเกณฑ์การสนับสนุนเพิ่มเติมจากส่วนกลาง เพื่อลงรายละเอียดเชิงลึก สามารถขับเคลื่อนงานได้จริงและเป็นทิศทางเดียวกันของภาคใต้

คณะกรรมการภาคฯ ร่วมพิจารณาและให้ความเห็นชอบต่อหลักเกณฑ์การสนับสนุนโครงการบ้านพอเพียงชนบทภาคใต้ เพิ่มเติมจากเกณฑ์กลางที่สำคัญ คือ ในด้านเป้าหมายเพื่อ “สร้างบ้าน สร้างความสุข สร้างความมั่นคง พัฒนาคุณภาพชีวิต อย่างมีศักดิ์ศรี มียุทธศาสตร์” จำนวน 65 ตำบล รวม 1,800 - 2,000 ครัวเรือน ด้านการจัดสรรงบประมาณ ให้คิดตามขนาดของจังหวัดจำนวน 13 ตำบล : 1 ตำบลเป้าหมาย จังหวัดที่มีไม่ถึง 13 ตำบล ให้ได้รับการสนับสนุน 1 ตำบล โดยผู้รับประโยชน์แต่ละตำบลต้องไม่น้อยกว่า 30 ครัวเรือน มีการตั้งคณะทำงานในตำบลที่มาจากหลายฝ่าย การดำเนินการพัฒนาสู่ความยั่งยืนด้วยการสร้างกองทุนของชุมชนเป็นกองทุนหมุนเวียนระดับตำบล การประสานความร่วมมือกับท้องถิ่น ท้องที่ เครือข่ายองค์กรชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาที่ดินและที่อยู่อาศัย กลุ่มเป้าหมายให้คำนึงถึงผู้ด้อยโอกาส และคนชายขอบในตำบล ที่สำคัญพื้นที่เป้าหมายต้องไม่ซ้ำกับพื้นที่ตำบลที่ได้รับงบประมาณโครงการบ้านมั่นคงชนบทปี 2559 และโครงการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยในโครงการไทยเข้มแข็งพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้

นอกจากนี้ ยังได้มีการสื่อสารสร้างความเข้าใจเพื่อสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานพัฒนาทั้งภาครัฐและเอกชนระดับจังหวัด ระดับอำเภอ และเครือข่ายองค์กรชุมชน เป็นต้น

2. การดำเนินการในระดับจังหวัด/ก่อนถึงพื้นที่ตำบล มีการจัดประชุมที่ยุทธศาสตร์ระดับจังหวัด/กลไกโซน ระดับอำเภอ เพื่อทำความเข้าใจในโครงการ กำหนดเกณฑ์ กติการ่วม รวมถึงการเลือกตำบลเป้าหมายที่จะดำเนินโครงการบ้านพอเพียงกับแกนนำสภาองค์กรชุมชนตำบล

3. การดำเนินการในระดับพื้นที่ มีการดำเนินการ ดังนี้

1) การประสานงานและการสื่อสารเพื่อเตรียมความพร้อมในพื้นที่ มีการใช้กลไกสภาองค์กรชุมชนระดับโซน อำเภอ และขบวนจังหวัด ในการจัดประชุมทำความเข้าใจกับท้องถิ่น ท้องถิ่น และผู้เดือดร้อน เกี่ยวกับความเป็นมาของโครงการ แผนการพัฒนาที่อยู่อาศัยของสภาองค์กรชุมชน หลังจากนั้นคณะทำงานด้านสังคมลงพื้นที่สำรวจข้อมูล โดยใช้พื้นที่ตำบลของผู้นำในพื้นที่และผู้นำระดับจังหวัดเป็นสำคัญ และทำความเข้าใจในระดับพื้นที่โดยเชิญครูอาจารย์ในโรงเรียนมาช่วยทำความเข้าใจโครงการ และตรวจสอบความพร้อมของคนในชุมชน

2) **จัดตั้งคณะทำงานบ้านพอเพียงตำบล** โดยมีความคาดหวังว่าจะเกิดคนเกิดทีมที่จะมาช่วยกันทำงานตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย จากการทำงานที่ผ่านมาพบว่าในหลายพื้นที่มีการแต่งตั้งคณะทำงานอย่างเป็นทางการโดยสภาองค์กรชุมชน มีองค์ประกอบมาจากตัวแทนจากทุกหมู่บ้านและหน่วยงานภาคีในพื้นที่ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. สมาชิกเทศบาล อสม. สภาองค์กรชุมชน เครือข่ายองค์กรชุมชน ซึ่งได้มีการจัดแบ่งบทบาทหน้าที่กันทำงาน เช่น ทีมสำรวจข้อมูล ทีมประเมินความต้องการในการปรับปรุงซ่อมแซมบ้านและการประมาณการวัสดุและจัดซื้อวัสดุ ทีมติดตามประเมินผล ทีมเอกสารและบริหารจัดการโครงการ เป็นต้น

3) **กำหนดเกณฑ์ กติกาต่างๆ ร่วมกัน** เช่น การเลือกครัวเรือนเป้าหมาย การคืนทุน การบริหารวัสดุ ก่อสร้าง การส่งเสริมสวัสดิการชุมชน อาชีพ ค่าแรง การช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส ผู้สูงอายุ ผู้พิการ เป็นต้น

4) **การสำรวจข้อมูล** ความคาดหวังจากการสำรวจข้อมูล คือ ได้เห็นสภาพและได้กลุ่มเป้าหมายที่เป็นคนยากจนจริงๆ ซึ่งจะนำมาสู่จัดลำดับในการช่วยเหลือและเกิดการยอมรับจากคนในชุมชน โดยคณะทำงาน (ควรมีคนในพื้นที่ร่วมอยู่ในทีมด้วย) ลงสำรวจครัวเรือนผู้เดือดร้อน ด้วยการทำแบบสอบถามและถ่ายรูปสภาพบ้านและเจ้าของบ้าน จากนั้นให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต./สท. เซ็นต์รับรองว่าผ่านการสำรวจข้อมูลผู้เข้าร่วมโครงการก่อนเข้าเวทีประชาคมรับรองข้อมูลทั้งตำบล

อย่างไรก็ตาม พบว่ามีบางพื้นที่ได้ใช้โอกาสนี้ในการจัดเก็บข้อมูลค่าตำแหน่งบ้าน (จับพิกัด GPS) และการเก็บข้อมูลในเรื่องอื่น เพื่อนำไปต่อยอดการทำงานในประเด็นที่นอกเหนือจากนี้ และจากการสำรวจข้อมูลทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริง และพบว่าข้อมูล จปฐ. มีความคาดเคลื่อน เห็นข้อมูลด้านอื่นๆ ในครัวเรือนที่นอกเหนือจากเรื่องที่อยู่อาศัย เช่น ที่ดิน อาชีพ พบกลุ่มเป้าหมายที่ยากจนจริงๆ มีผู้เดือดร้อนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์

5) **จัดเวทีประชาคมระดับหมู่บ้านและตำบล** เพื่อคัดกรองผู้เดือดร้อนที่จะได้รับการช่วยเหลือ โดยส่งรายชื่อพร้อมคัดเลือกผู้ที่เดือดร้อนมากที่สุดและรองลงมาตามลำดับ เมื่อได้ผู้เข้าร่วมโครงการแล้วบางพื้นที่มีการประเมินจัดกลุ่มผู้ได้รับประโยชน์อีกครั้ง โดยแบ่งเป็นกลุ่มที่ได้รับการปรับปรุงบ้านโดยไม่ต้องคืนเงินเข้ากองทุน และกลุ่มที่ต้องคืนเงินเข้ากองทุน

6) **การประสานงาน/ความร่วมมือ** เครือข่ายชุมชน ท้องถิ่น ท้องที่ หน่วยงานทั้งภายในและภายนอกตำบล รวมทั้งภาคเอกชน เช่น คณะทำงานบ้านมั่นคงในชุมชน กองทุนสวัสดิการชุมชน กองทุนหมู่บ้าน ธารานชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อบต. เทศบาล ทหาร นักธุรกิจ ร้านค้า ฯลฯ เพื่อสร้างความร่วมมือและอำนวยความสะดวกในการดำเนินงานซ่อมสร้าง

7) **การบูรณาการทุนและความร่วมมือ** เพื่อร่วมบูรณาการทุนในพื้นที่จากกลุ่มองค์กรในท้องถิ่น ผ่านการระดมทรัพยากรด้านต่างๆ เช่น ความรู้ ช่าง เงิน อาหาร แรงงาน เพื่ออำนวยความสะดวกในการดำเนินงานและเป็นการต่อยอดขยายวงความช่วยเหลือผู้เดือดร้อนให้มากขึ้น พบว่าการดำเนินโครงการบ้านพอเพียงภาคใต้ มีการบูรณาการทุนและความร่วมมือกับภาคส่วนต่างๆ ดังนี้

- **ต่อยอดการพัฒนา กับ พมจ.** เช่น กรณีจังหวัดชุมพร ต่อยอดกับโครงการเกษตรพอเพียงของสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดชุมพร โดยมาสนับสนุนการพัฒนา กองทุนบ้านพอเพียง
- **เทศบาล** สนับสนุนงบประมาณในการดำเนินโครงการ เช่น บ้านพอเพียงที่เทศบาลเมืองทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช
- **หน่วยงานระดับอำเภอ** อาทิ นายอำเภอเป็นตัวกลางในการประสานความร่วมมือและการสนับสนุนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่

- **องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น** การทำงานร่วมกันระหว่างสภาองค์กรชุมชนกับองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ในการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนตามแผนของหน่วยงาน เช่น ที่ตำบลตะเสะ จังหวัดตรัง และตำบลไทรทอง จังหวัดสุราษฎร์ธานี
- **เครือข่ายบ้านมั่นคง** ช่วยกันสำรวจข้อมูลชุมชนร่วมกับสภาองค์กรชุมชนและคณะทำงานบ้านพอเพียง
- **ชาวบ้าน** ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เช่น ร่วมลงแรงสร้างบ้าน
- **คนรวยช่วยคนจน** เช่น ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ในจังหวัดร่วมบริจาคเงิน ประชาชนที่ไม่เดือดร้อนร้านค้า นักการเมืองท้องถิ่น ช่วยสมทบการซ่อมสร้างเป็นรายหลัง
- **ธนาคารชุมชน/กองทุนสวัสดิการชุมชน** สนับสนุนงบประมาณสร้างบ้านพอเพียงระดับตำบล แบ่งเบาภาระค่าจ้างแรงงานที่จำเป็น หรือเป็นค่าใช้จ่ายในบ้านที่ต้องใช้งบประมาณสูงกว่าที่กำหนด
- **ร้านวัสดุก่อสร้าง** ลดราคาวัสดุก่อสร้าง และสามารถนำเงินไปต่อยอดการก่อสร้างได้

ในการบูรณาการดังกล่าว ใช้วิธีการจัดความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการ ใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวในการประสานความร่วมมือ รวมทั้งการให้เกียรติหน่วยงานท้องถิ่น ท้องถิ่น และแกนนำที่อยู่เบื้องหลัง และแกนนำไม่เล่นการเมืองทำให้งานได้รับความร่วมมือและไว้วางใจจากท้องถิ่นและท้องถิ่น

8) การประมาณการ การจัดซื้อและจัดการวัสดุ โดยมีกระบวนการในการดำเนินการดังนี้

(1) การประเมินวัสดุและประมาณราคาบ้านแต่ละหลัง โดยช่าง (บางพื้นที่เป็นช่างของหน่วยงานท้องถิ่น) ที่มีความรู้ในด้านวัสดุและการประเมินราคาลงสำรวจการปรับปรุงซ่อมแซมตามความต้องการของเจ้าของบ้าน โดยดูจากความจำเป็นในการปรับปรุงและวัสดุที่ต้องใช้ จากนั้นคำนวณวัสดุและงบประมาณต่อหลัง ถ้าประมาณราคาแล้วปรากฏว่าเกินกว่างบประมาณที่จะสนับสนุนได้ จะแจ้งให้เจ้าของบ้านทราบและสอบถามว่าสามารถจ่ายส่วนต่างได้หรือไม่ ถ้ารับได้ก็จะดำเนินการ บางพื้นที่มีการสมทบจากหลายฝ่ายในชุมชนเพื่อช่วยสร้างบ้านที่มีค่าใช้จ่ายเกินเพดานและเป็นบุคคลที่ควรได้รับการช่วยเหลือ

(2) วางระบบการบริหารจัดการ เช่น การจัดซื้อวัสดุ (แบบรวม/แยก) การขนส่ง และการรับมอบวัสดุตลอดจนระบบเอกสาร

(3) การจัดซื้อวัสดุ โดยคณะทำงานฝ่ายจัดซื้อ สำรวจร้านค้าและราคาวัสดุ โดยสืบราคามากกว่า 1 ร้าน และเลือกร้านที่มีราคาต่ำที่สุด ในการเลือกร้านค้าควรคำนึงถึงประโยชน์สูงสุด ได้ราคาที่เป็นธรรม และเกิดความโปร่งใส

(4) การส่งมอบวัสดุ เมื่อร้านค้าจัดส่งวัสดุคณะกรรมการและเจ้าของบ้านตรวจรับวัสดุร่วมกัน บางพื้นที่มีการเชิญภาคีพัฒนาหรือหน่วยงานในพื้นที่เข้าร่วม เพื่อสร้างการรับรู้และก่อให้เกิดความร่วมมือในภายหลัง

9) ปฏิบัติการการซ่อม สร้าง ปรับปรุงบ้าน ส่วนใหญ่เป็นการดำเนินการในส่วนของห้องน้ำ ประตูหน้าต่าง หลังคาให้มีความมั่นคงแข็งแรง กันแดด กันฝน และเกิดความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน รวมถึงการต่อเติมบ้านเพื่อลดความแออัด แต่ก็พบว่ามีบางบ้านที่ไม่สามารถปรับปรุงและซ่อมแซมได้ ต้องรื้อและสร้างใหม่ทั้งหลัง ซึ่งพบทั้งช่วงที่ทำการประเมินและบางหลังพบในช่วงที่ลงมือก่อสร้าง

สำหรับการดำเนินการปรับปรุงซ่อมแซมเจ้าของบ้านมีสิทธิ์ในการตัดสินใจว่าจะทำเองหรือใช้ช่างชุมชน ซึ่งพบว่าบางพื้นที่ใช้วิธีการช่วยกันสร้างบ้าน โดยช่างและแรงงานอาสาจากในพื้นที่ ซึ่งมีทั้งที่เป็นญาติพี่น้องและคนอื่นๆ โดยเฉพาะบ้านผู้ที่ยากลำบากหรือผู้พิการ ทำให้เกิดการร่วมแรงร่วมใจของคนในพื้นที่ แต่ก็พบว่าบาง

พื้นที่ไม่มีช่างทำให้เป็นอุปสรรคต่อการทำงาน เจ้าของบ้านต้องออกเงินในการจ้างช่างและแรงงานเอง ซึ่งเป็นการเพิ่มภาระให้กับเจ้าของบ้านซึ่งเป็นคนยากจนอยู่แล้ว นอกจากนี้ในบางตำบลมีช่างเพียงไม่กี่คน แต่พื้นที่ทำงานเป็นวงกว้าง ทำให้ต้องมีค่าใช้จ่ายในการเดินทาง และสูญเสียเวลาทำมาหากิน ดังนั้น จึงได้มีการเสนอว่า พอช. ควรจัดงบประมาณในส่วนของการจ้างช่างด้วย

10) การตรวจรับ หลังจากที่ปรับปรุงหรือซ่อม สร้างบ้านเสร็จแล้ว มีคณะหรือทีมทำงานอีกชุดหนึ่งทำหน้าที่ในการตรวจรับลงตรวจบ้านในพื้นที่

11) การคืนทุน ข้อตกลงร่วมของภาคใต้ คือ ให้มีกองทุนและการคืนทุน เพื่อช่วยเหลือผู้เดือดร้อนรายอื่น โดยไม่ได้มีการระบุจำนวนการคืนที่ตายตัว เพื่อให้แต่ละพื้นที่ได้ออกแบบวางแผนให้สอดคล้องกับบริบทของผู้เดือดร้อน ซึ่งพบว่าแต่ละตำบลได้มีการกำหนดการคืนทุนในอัตราไม่เท่ากัน ส่วนจุดรวมของกองทุนมีทั้งกองทุนใหม่และใช้กองทุนเดิมที่มีอยู่แล้วในตำบล เช่น กองทุนสวัสดิการชุมชน กองทุนที่ดิน จากเจตนารมณ์ของกองทุนที่ต้องการช่วยเหลือคนจน ทำให้ได้รับความร่วมมือในการคืนทุนตามข้อตกลง โดยทุกตำบลมีกติกาชัดเจนให้ผู้ยากลำบากมากๆ หรือผู้พิการ ผู้สูงอายุบางราย ผู้เจ็บป่วย ไม่ต้องคืนทุน

ผลการดำเนินงาน

ความคืบหน้าการดำเนินงานโครงการบ้านพอเพียงชนบทภาคใต้ ณ วันที่ 24 สิงหาคม 2560 มีบ้านที่ซ่อมสร้าง/ปรับปรุงเสร็จแล้ว 1,284 หลังคาเรือน จากเป้าหมาย 2,077 หลังคาเรือน แยกเป็นการสร้างความมั่นคงในการอยู่อาศัยของผู้สูงอายุ 328 หลังคาเรือน ผู้พิการ 150 หลัง ทั้งนี้ มีผู้ได้รับประโยชน์ที่ไม่ต้องคืนทุน 730 หลังคาเรือน มีผู้ยากจนที่สมทบทุนโดยประมาณ 511 หลังคาเรือน

จากการลงพื้นที่ติดตามและจัดการความรู้บ้านพอเพียงในพื้นที่ 2 จังหวัด 5 ตำบล ภายใต้โครงการติดตามผลงานและจัดการความรู้บ้านพอเพียงชนบทภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดพังงา และระดับตำบล ได้แก่ ตำบลบางม่วง ตำบลบางไทร และตำบลตะเสะ สรุปผลได้ดังนี้

1. การดำเนินโครงการบ้านพอเพียงชนบท จังหวัดนครศรีธรรมราช

จังหวัดนครศรีธรรมราชได้รับงบประมาณโครงการบ้านพอเพียง จำนวน 13 ตำบล รวม 390 หลังคาเรือน ขับเคลื่อนงานโดยสภาองค์กรชุมชน และคณะทำงานบ้านพอเพียงในตำบล ซึ่งพบว่าสามารถดำเนินการได้เป็นอย่างดีทั้ง 13 ตำบล มีเพียง 1 ตำบลที่มีข้อติดขัดในช่วงแรก แต่หลังจากที่ได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือจากตำบลอื่นๆ ในจังหวัดทำให้ขับเคลื่อนงานต่อได้ ปัจจุบันดำเนินการซ่อม/สร้างแล้วเสร็จ 251 หลังคาเรือน อยู่ระหว่างดำเนินการ 139 หลังคาเรือน ตัวอย่างพื้นที่รูปธรรม เช่น ตำบลนาแว และเทศบาลเมืองทุ่งสง

บ้านพอเพียงตำบลนาแว มีกลุ่มเป้าหมาย 30 หลัง มีบ้านที่ดำเนินการเสร็จแล้ว 27 หลัง ที่นี้มีการบูรณาการงบประมาณที่ พอช.สนับสนุนร่วมกับธนาคารชุมชนตำบลนาแว และกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลนาแว ทั้งสององค์กรสนับสนุนบ้านพอเพียงรวม 200,000 บาท ทำให้มีงบประมาณในการดำเนินงานรวม 750,000 บาท ค่าใช้จ่ายบ้านต่อหลังอยู่ที่ 8,000 - 22,500 บาท ยกเว้นบ้านที่สร้างใหม่ 1 หลัง ค่าใช้จ่ายอยู่ที่ประมาณ 100,000 บาท ในการดำเนินการปรับปรุง/ซ่อม/สร้างบ้านใช้ช่างในชุมชนและเจ้าของบ้านช่วยกันทำ

ในด้านการคืนทุนได้มีกติการ่วมกันว่าผู้ได้รับงบประมาณต้องคืนทุน 100% ยกเว้น 1 หลังที่ไม่ต้องคืน ปัจจุบันมีเงินคืนเข้ามาในกองทุนแล้ว 40,000 บาท นอกจากนี้ คณะทำงานบ้านพอเพียงตำบลนาแว ยังได้ส่งเสริมให้สมาชิกออมเงินด้วยการฝากเงินอย่างน้อยเดือนละ 100 บาท ที่ธนาคารชุมชนทุกเดือนและส่งเสริมให้เป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชนด้วย

บ้านพอเพียงเทศบาลเมืองทุ่งสง มีการขับเคลื่อนงานโดยสภาองค์กรชุมชนเทศบาลเมืองทุ่งสง ซึ่งจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนมาได้ 8 เดือน ร่วมกับคณะทำงานบ้านพอเพียงชนบท และได้มีการสื่อสารสร้างความร่วมมือกับ

เทศบาล กองทุนสวัสดิการชุมชน คณะทำงานบ้านมั่นคงเมืองทุ่งสง ห้างร้าน เอกชน และนักการเมืองท้องถิ่น ทำให้มีการบูรณาการงบประมาณร่วมกับเทศบาลเมืองทุ่งสง เครือข่ายองค์กรชุมชน ร้านค้า ผู้มีจิตศรัทธา ที่เป็นทุนภายในได้ จำนวน 244,796 บาท เมื่อรวมกับงบที่ พอช. สนับสนุน 550,000 บาท ทำให้มีเงินดำเนินการบ้านพอเพียงรวม 794,796 บาท ปัจจุบันมีบ้านที่ดำเนินการสร้างเสร็จสมบูรณ์ 19 หลัง โดยได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายเป็นอย่างดี และสมาชิกบ้านพอเพียงทุกหลัง ยังได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชน

ตัวอย่างการปรับปรุงบ้านนายจรูญ ช่วยพูน ตำบลปากแพรก อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช งบประมาณในการปรับปรุงซ่อมแซม 16,617 บาท

ก่อนปรับปรุง

หลังปรับปรุง

การสร้างบ้านหลังใหม่ให้กับนายพิน ศักดิ์สูง ผู้พิการในเขตเทศบาลตำบลทุ่งสง สมาชิกในบ้าน 3 คน งบประมาณในการก่อสร้างรวม 79,652 บาท เป็นงบประมาณจากโครงการบ้านพอเพียง 49,652 บาท และได้รับสมทบจากนายพรชัย อติเทพวรพันธ์ จำนวน 20,000 บาท และนายอนุชา ธนาวุฒิ จำนวน 10,000 บาท

2. การดำเนินโครงการบ้านพอเพียงชนบท จังหวัดพังงา

จังหวัดพังงาได้รับงบประมาณในการดำเนินโครงการบ้านพอเพียงชนบท 4 ตำบล กลุ่มเป้าหมาย 132 หลังคาเรือน ปัจจุบันซ่อมแซม ปรับปรุงบ้านเสร็จแล้ว 90 หลังคาเรือน

ในภาพรวมการดำเนินโครงการในจังหวัดได้ให้ความสำคัญกับผู้ยากไร้ที่ด้อยโอกาส และกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ริมทะเล เนื่องจากมีคนยากไร้อยู่เป็นจำนวนมาก เช่น ชาวเลมอแกน และชาวมอแกน ในกระบวนการดำเนินงานได้มีการแต่งตั้งคณะทำงานที่ครอบคลุมท้องที่ ท้องถิ่น อำเภอ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) สถานศึกษา ฯลฯ เพื่อให้มีการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายได้ชัดเจนมากขึ้น ก่อนที่จะแต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ เช่น ฝ่ายสำรวจข้อมูล ฝ่ายประเมินค่าใช้จ่ายในการปรับปรุงซ่อมแซมบ้าน ฝ่ายตรวจรับวัสดุ เป็นต้น

ในระดับตำบลหลังจากที่มีการแต่งตั้งคณะทำงานชุดต่างๆ แล้ว ชุดสำรวจข้อมูลลงพื้นที่สำรวจเป็นรายหลัง ทำให้พบข้อมูลผู้เดือดร้อนเพิ่มมากขึ้น จึงนำเข้าสู่กระบวนการพิจารณาในเวทีประชาคมเพื่อลดข้อครหาเรื่องพวกพ้อง โดยได้มีการตั้งเกณฑ์การพิจารณาผู้เข้าร่วมโครงการ มุ่งเน้นไปที่ผู้ยากไร้ที่เป็นผู้ทุพพลภาพ พิการ ผู้สูงอายุ และครอบครัวที่มีรายได้น้อย เมื่อมีมติคัดเลือกผู้เดือดร้อนเข้าร่วมโครงการได้แล้ว คณะทำงานฝ่ายประเมินไปสำรวจเพื่อประเมินค่าใช้จ่ายในการซ่อมแซมแต่ละหลัง จากนั้นตรวจสอบราคาวัสดุจากหลายๆ ร้าน และเลือกร้านที่ให้ราคาต่ำ โดยทำการจัดซื้อวัสดุก่อสร้างจากร้านเดียวกัน และทุกตำบลใช้วิธีซื้อวัสดุรวม

การปรับปรุงซ่อมแซมบ้านพบว่าบางพื้นที่ได้รับความร่วมมือกับท้องถิ่น แต่บางพื้นที่ดำเนินการเฉพาะสภาองค์กรชุมชนร่วมกับชุมชน ทั้งนี้ ในพื้นที่จังหวัดพังงาได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานภาคีไม่มากนัก การดำเนินการจึงเป็นสภาองค์กรชุมชนเป็นหลัก

ในด้านการจัดสรรงบประมาณปรับปรุงบ้านแต่ละหลัง ได้มีการนำเงินที่ตำบลได้รับมาจัดเป็นเงินกองกลาง จัดงบประมาณลงรายหลังตามที่ต้องจัดซื้อวัสดุตามจริง โดยไม่มีงบประมาณในส่วนของค่าแรง จึงทำให้มีวงรอบงบประมาณที่ 18,000 – 30,000 ต่อหลังคาเรือน ซึ่งมีจำนวนไม่น้อยที่ใช้งบประมาณต่ำกว่า 10,000 บาท

นอกจากเรื่องการปรับปรุงบ้านได้มีการส่งเสริมการออมและสวัสดิการชุมชนกับสมาชิก สำหรับการจัดการกองทุนบ้านพอเพียงไม่สนับสนุนให้เกิดกองทุนใหม่แต่ให้ใช้กองทุนเดิมที่มีอยู่แล้วในชุมชน เช่น กองทุนสวัสดิการชุมชน หรือ กองทุนที่ดิน ที่น่าสนใจ คือ ทุกตำบลมีระบบการคืนทุน พร้อมๆ กับการส่งเสริมให้สมาชิกบ้านพอเพียงมีการออมทรัพย์ และการออมสวัสดิการ คือ เป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชน สาเหตุที่ให้คืนเงินกองทุน เพื่อให้มีทุนต่อยอดการช่วยเหลือคนอื่นต่อไป และเป็นการสอนให้รู้จักเก็บออมเงิน

3. การดำเนินโครงการบ้านพอเพียงชนบทตำบลบางม่วง

ตำบลบางม่วงอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา สมาชิกส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาวเลมอแกน และผู้ที่เคยประสบภัยสึนามิ ผู้เข้าร่วมโครงการ 32 หลังคาเรือน ผู้ขับเคลื่อนงานหลัก คือ สภาองค์กรชุมชนตำบลและคณะทำงานบ้านพอเพียงในตำบล โดยใช้บทที่ได้การสนับสนุนจาก พอช. เป็นหลัก ปัจจุบันยังไม่มี การสมทบงบประมาณจากหน่วยงานอื่นๆ

พื้นที่ตำบลบางม่วงเป็นพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติสึนามิเมื่อปี 2547 บ้านเรือนในพื้นที่เป้าหมายส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบในปีนั้น ซึ่งภายหลังเหตุการณ์ได้มีหน่วยงาน และองค์กรต่างๆ ร่วมกันสร้างบ้านใหม่ให้กับผู้ประสบภัย ซึ่งบางบ้านใช้วัสดุธรรมชาติที่หาได้ในท้องถิ่นมาสร้างบ้าน ทำให้ปัจจุบันบ้านหลายหลังเริ่มเก่าทรุดโทรม

กระบวนการดำเนินการปรับปรุงซ่อมแซมบ้าน ในเบื้องต้นได้มีการคัดเลือกบ้านผู้เดือดร้อนเข้าร่วมโครงการโดยการสำรวจข้อมูลกลุ่มเป้าหมาย 52 หลังคาเรือน ต่อมาลดเหลือ 47 หลัง ที่กรรมการเห็นว่ายากลำบากจริงแล้วประเมินร่วมกันว่าใครน่าจะทำได้ทำก่อน – หลังผ่านเวทีประชาคม จึงเหลือผู้เดือดร้อน 32 ราย ส่วนใหญ่เป็นชาวเลมอแกน จากนั้นคณะกรรมการฝ่ายตรวจสอบประเมินลงพื้นที่อีกรอบเพื่อดูความเดือดร้อนและ

สิ่งที่จำเป็นต้องดำเนินการเร่งด่วนในการปรับปรุงตามกรอบเงินที่ได้รับ “คณะกรรมการตรวจสอบประเมินลงไปอีกรอบ ดูว่าบ้านที่จะซ่อมแต่มีเงินเท่านี้ เขาคิดว่าจะซ่อมตรงไหนก่อน พอเจ้าของบ้านบอก ถ่ายรูป แล้วคณะกรรมการประชุมเพื่อประเมินกันอีกรอบว่าที่ต้องการซ่อมเป็นเงินเท่าไร มีการตกลงกันว่าหลังนั้นเท่านั้น หลังนี้เท่านี้ เราว่างบประมาณมีจำกัด”

การจัดการวัสดุใช้วิธีการซื้อรวม แล้วนำมาไว้ในจุดเดียวกัน เบิกไปใช้ตามความจำเป็นของที่เหลือนากลับมาคืนเพื่อใช้บ้านอื่นต่อ ส่วนการซ่อมสร้างใช้วิธีการช่วยกันลงแรง โดยทำแผนว่าจะทำที่บ้านใครก่อน เนื่องจากเดิมทำพร้อมกันทีเดียวหลายหลังแล้วพบปัญหาว่าร้อนบ้านแล้วไม่มีช่าง จึงต้องปรับวิธีการทำงาน คือ ให้ช่างทำโครงสร้างให้เสร็จก่อนจึงไปทำบ้านหลังใหม่ ส่วนที่เหลือให้ชาวบ้านช่วยกันทำต่อ สิ่งสำคัญที่ชาวบ้านทำเองไม่ได้ต้องอาศัยช่าง คือ งานเหล็กและโครงหลังคาเหล็ก

สิ่งที่ดำเนินการปรับปรุง เช่น ต่อเติมห้องครัว (ไม่มีห้องครัว ทำกับข้าวนอกบ้าน) ต่อเติมบ้าน (ขยายบ้านเนื่องจากเดิมอยู่อย่างแออัด) ทำห้องน้ำ เปลี่ยนหลังคา เปลี่ยนบันได ทำประตู หน้าต่าง เปลี่ยนผนังบ้าน เปลี่ยนพื้นบ้าน เป็นต้น

หลังจากที่เริ่มปรับปรุงบ้านแล้วพบว่ามีบางหลังที่ซ่อมไม่ได้ ต้องรื้อสร้างใหม่ทั้งหลัง เนื่องจากบ้านเก่าผุพัง โครงสร้างเดิมใช้ไม่ได้หรือไม่แข็งแรง และพบว่ามีอีก 4 หลังที่อยู่ในกรณีเดียวกัน จึงยังไม่ดำเนินการในช่วงแรกๆ เนื่องจากติดขัดเรื่องงบประมาณ และเป็นที่มาของกรอบเงินช่วยเหลือที่มีให้สูงสุดเพียง 30,000 บาท

ในกรณีที่งบประมาณเกินเจ้าของบ้านต้องออกเงินเอง ซึ่งคณะทำงานต้องทำความเข้าใจกับเจ้าของให้ชัดเจน และเลือกสิ่งที่จำเป็นที่สุดก่อน ดังเช่นกรณีบ้านนางมี “เจ้าของบ้านต้องการซ่อมหลังคาบางส่วนและห้องน้ำ แต่พอดูแล้วโครงหลังคาผุทั้งหมด จึงเจรจาขอให้ทำหลังคาทั้งหมดก่อน ห้องน้ำค่อยทำทีหลัง ซึ่งคณะทำงานต้องไปดู คิด และแสดงความคิดเห็น ให้คำแนะนำกับเจ้าของบ้านในเรื่องการปรับปรุงบ้านด้วย โดยประเมินความเสียหาย งบประมาณ และความจำเป็นเร่งด่วนในการปรับปรุง”

สำหรับที่พื้นที่ตำบลนี้มีเงื่อนไขการส่งคืนเงินกองทุนเท่ากันกับตำบลอื่นๆ ในจังหวัดพังงาซึ่งเป็นข้อตกลงร่วมกันของทั้งจังหวัด กล่าวคือ กรณีใช้เงินไม่เกิน 10,000 บาท ส่งคืน 100 บาท/เดือน 10,001 – 20,000 บาท ส่งคืน 200 บาท/เดือน 20,001 – 30,000 บาท ส่งคืน 300 บาท/เดือน พร้อมออมทรัพย์สวัสดิการวันละบาท กรณีคนพิการ ผู้สูงอายุอยู่ตามลำพัง จำนวน 2 ราย มีข้อตกลงร่วมกันของตำบลว่าไม่ต้องส่งคืนทุน “พื้นที่ตกลงกันเอง

กรรมการไม่ได้เป็นคนคัดเลือก เขาเห็นด้วยว่าคนนี้ไม่ต้องคืน จึงมีคนที่ไม่ต้องคืนทุน 2 ครั้วเรือน เพราะเห็นว่าเป็นคนพิการช่วยเหลือตัวเองไม่ได้”

ผู้เข้าร่วมโครงการเกิดความประทับใจการปรับปรุงในรูปแบบของบ้านพอเพียง เนื่องจากประหยัดค่าจ้างช่าง และยังได้เห็นความสามัคคี ความร่วมมือร่วมใจช่วยเหลือกันในการปรับปรุงบ้านของคนในชุมชน “ชอบแบบนี้ประหยัดหลายๆ อย่าง เหมือนเรื่องช่างปกติเราต้องจ้าง แต่นี่เราช่วยกันเอง”

ตัวอย่างการปรับปรุงบ้านสมาชิก เช่น

สาส์ หาดูทะเล ต่อเติมห้องครัว เดิมไม่มีห้องครัวแยกต่างหาก ห้องนอนห้องครัวอยู่ที่เดียวกัน ทำให้แคบ และไม่มีที่ระบายกลิ่นเวลาทำอาหาร จึงขอต่อเติมห้องครัวแยกต่างหาก

นิต เชี่ยวชาญ อยู่กัน 2 คนตายาย และหลาน ปรับปรุงหลังคาห้องครัวและห้องน้ำ บางช่วงกันฝนได้บ้าง ช่วงเป็นช่องโหว่ งบประมาณ 12,000 บาท ในการซ่อมแซมคนในหมู่บ้านมาช่วย 6 คน ใช้เวลาในการรื้อและมุงหลังคา 3 วัน โดยเจ้าของบ้านเลี้ยงข้าวกลางวันและเย็น สาเหตุที่ยังไม่ปรับปรุงบ้านของตัวเองมาก่อนหน้านี้ทั้งที่บ้านชำรุดมานาน เนื่องจากมีเงินพอกินพอใช้ แต่ไม่มีเงินเก็บเป็นก้อนใหญ่พอที่จะนำมาซ่อมบ้านได้ เมื่อปรับปรุงบ้านแล้ว เกิดความสุข มีความพึงพอใจกับหลังคาบ้านใหม่ ที่ไม่ต้องตากแดดเปียกฝนเมื่อต้องทำครัว/เข้าห้องน้ำ

ลุงทอง นาวารักษ์ อายุ 61 ปี อยู่กับลูกสาว 2 คน เป็นบ้านไม้ใต้ถุนสูง สร้างโดยองค์กรเอกชนเมื่อคราวที่เกิดสึนามิ บันไดไม่อยู่นอกบ้าน ทำให้ฝนสาดจนขึ้นบันได ร้าวบันได และไม้ลื่นล้ม ลุงทองจึงพักอยู่ใต้ถุนบ้าน ส่วนลูกอยู่ชั้นบนใช้วิธีสาวเชือกปีนขึ้นทางหน้าต่างแทนการขึ้นลง – ทางบันได ปรับปรุงโดยการเปลี่ยนจากบันไดไม้เป็นบันไดปูน ใช้งบประมาณในส่วนของการทำโครงสร้างหลัก ส่วนการตกแต่งเจ้าของดำเนินการต่อเอง งบประมาณจากการประเมิน 23,000 บาท ใช้จริง 13,060 เงินส่วนที่ไม่ได้ใช้ 9,940 บาท นำส่งคืนกองทุนสมทบให้กับเพื่อนบ้านรายอื่นต่อไป

แต้ว หาดูทะเล ได้รับงบประมาณในการซ่อมแซมบันไดเช่นเดียวกับลุงทอง เล่าถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจากบันไดไม้แข็งแรง การซ่อมแซม และผลที่เกิดขึ้นว่า “ที่บ้านอยู่กัน 4 คน ได้รับความช่วยเหลือในการซ่อมบันไดใหม่เมื่อก่อนเป็นบันไดไม้เนื้ออ่อน สร้างมาแล้ว 13 ปี ทั้งตากแดดตากฝนจึงผุ ทำให้ลูกตกบันไดหลายครั้ง ตอนที่ทำมี

เพื่อนมาช่วยเทปูน 1 วัน เพราะเทปูนเป็นงานใหญ่ ส่วนงานผูกเหล็ก และงานอื่นๆ เจ้าของบ้านทำเอง ใช้เวลาประมาณ 3 – 4 วัน พอทำบันไดแล้วทำให้ชั้นลงสะดวก ลูกดีใจที่ชั้นลงบ้านโดยไม่ตกบันได”

สิ่งที่พบจากการปรับปรุงบ้าน แม้ว่าจะเป็นการลงแรงช่วยกันทำ แต่ตามธรรมเนียมวิถีชาวบ้านแล้ว เจ้าของบ้านต้องทำอาหารเลี้ยง แต่ก็มียางรายที่เจ้าของบ้านไม่มีแม้แต่เงินค่าอาหาร จึงต้องหาทางช่วยเหลือร่วมกัน ทั้งนี้ งบประมาณที่ได้รับเป็นเพียงค่าวัสดุ ไม่มีทั้งค่าแรงและค่าใช้จ่ายส่วนอื่นๆ

อุปสรรคของที่นี่บางตำบล ไม่ได้รับความร่วมมือจากท้องถิ่น เนื่องจากเกรงว่าจะมีปัญหาที่ต้องรับผิดชอบจึงถอนตัว แต่คณะกรรมการยัง

ไม่ย่อท้อยืนยันที่จะขับเคลื่อนงานต่อ เนื่องจากมีผู้เดือดร้อนรอรับการช่วยเหลืออยู่มาก งบประมาณโครงการมีน้อยไม่เพียงพอต่อการซ่อมสร้างบ้าน และมีการคืนทุนเดือนละ 200 – 300 บาท ปีหนึ่งได้ประมาณ 20,000 บาท ทำให้มีเงินช่วยเหลือได้น้อย การช่วยเหลือขาดช่วงไม่ต่อเนื่อง

4. การดำเนินโครงการบ้านพอเพียงชนบทตำบลบางไทร

ตำบลบางไทร อยู่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้รับงบประมาณโครงการบ้านพอเพียงชนบทจาก พอช. 30 หลัง เป็นเงิน 550,000 บาท องค์การบริหารส่วนตำบลบางไทรได้สนับสนุนงบประมาณสำหรับบ้านคนพิการจำนวน 18 หลังๆ ละ 18,000 บาท รวมงบประมาณ 324,000 บาท โดยมีการบูรณาการทำงานร่วมกันระหว่างสภาองค์กรชุมชนตำบลบางไทรกับองค์การบริหารส่วนตำบลบางไทร เพื่อสร้างบ้านผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาสและผู้พิการ ปัจจุบันมีบ้านที่ดำเนินการเสร็จแล้ว 22 หลัง จากเป้าหมายทั้งหมด 30 หลังคาเรือน

5. การดำเนินโครงการบ้านพอเพียงชนบทตำบลตะเสะ

ตำบลตะเสะ อำเภอหาดสำราญ จังหวัดตรัง ได้รับงบประมาณโครงการ 30 หลังคาเรือน กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิม ปัจจุบันมีบ้านที่ปรับปรุงต่อเติมเสร็จแล้ว 15 หลังคาเรือน ในการดำเนินโครงการมีการทำงานร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลตะเสะ ซึ่ง อบต. มีแผนในการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยในชนบทปี 2560 ภายใต้โครงการท้องถิ่นไทยจำนวน 18 หลัง งบประมาณหลังละ 10,000 บาท โดยจะเริ่มสร้างต่อบ้านพอเพียงงวดที่ 2 และใช้ข้อมูลจากการสำรวจร่วมกันของสภาองค์กรชุมชนตำบลตะเสะ นอกจากนี้บ้านพอเพียงได้รับความร่วมมือจากหน่วยงาน เช่น เรื่องวัสดุสร้างบ้านจากสถานีพัฒนาป่าชายเลนที่ 12 เรื่องงบประมาณสมทบการสร้างบ้านจากโครงการพัฒนาและฟื้นฟูชุมชนเมืองเก่าจังหวัดตรัง เป็นต้น

ผลและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

โดยภาพรวมภายใต้การดำเนินดังกล่าวได้ก่อให้เกิดกลไกการเชื่อมโยงการทำงานร่วมกับท้องถิ่น หน่วยงานภาคี และผู้เดือดร้อน ส่งผลให้มีการสนับสนุนทุนทรัพยากรจากหน่วยงาน ท้องถิ่น เครือข่ายองค์กรชุมชน เอกชน บุคคล จำนวน 53 องค์กร คิดเป็นตัวเงินรวม 3,631,596 บาท มีกองทุนแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยในระดับตำบล ซึ่งทั้งกองทุนที่ตั้งใหม่หรือเป็นประเภทหนึ่งในกองทุนเดิมของชุมชนที่มีอยู่แล้ว และยังมีข้อมูล มีแผน

ในการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยในพื้นที่ 65 ตำบล ในระยะ 3 ปีต่อไป (2561 - 2563) ทั้งนี้ ยังไม่รวมถึงความเปลี่ยนแปลงต่อคุณภาพชีวิตของผู้เข้าร่วมโครงการ รวมไปถึงกลุ่มองค์กรชุมชน ตลอดจนความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นทั้งภายในครัวเรือน ชุมชน และความสัมพันธ์กับท้องถิ่น หน่วยงาน และนโยบาย ดังนี้

1. ด้านคุณภาพชีวิต ผู้รับประโยชน์ซึ่งเป็นคนยากจน ผู้สูงอายุ ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาส มีความสุข มีสุขภาพกาย – ใจที่ดีขึ้น จากการคลายความกังวล ลดความเครียด เนื่องจากมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง แข็งแรง และปลอดภัย มีสุขภาวะในครัวเรือนที่ดี เช่น มีห้องน้ำ มีห้องครัวที่เป็นสัดส่วน มีหลังคาคุ้มแดดคุ้มฝนได้ บ้านกว้างขึ้นลดความแออัดเปื้อนเสียดในบ้าน ทำให้ได้ก่อกว้าง ในครอบครัวมีความภาคภูมิใจในบ้านใหม่ กล้าชวนเพื่อนมาบ้าน นอกจากนี้แล้วคนยากลำบากยังมีโอกาส มีสิทธิ์ มีเสียงในชุมชน และเข้าถึงประโยชน์จากภาครัฐ

2. กลุ่มองค์กรชุมชน ถือได้ว่าเป็นบ้านพอเพียงชนบทเป็นผลงานเชิงรูปธรรมให้กับสภาองค์กรชุมชน ดังจะเห็นได้จากคนในพื้นที่รู้จักงานพัฒนาและเห็นผลงานที่ชัดเจน จากการสนับสนุนของสภาองค์กรชุมชน กองทุนสวัสดิการชุมชน และ พอช. ที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงประสานงาน จนเป็นที่ยอมรับจากเครือข่ายองค์กรชุมชน ท้องถิ่น ท้องที่ และหน่วยงาน ทำให้สภาองค์กรชุมชนเข้มแข็งมากขึ้น (มีการดำเนินงาน/มีแผนงานพัฒนาในพื้นที่) นำมาสู่ความร่วมมือของเครือข่ายองค์กรชุมชน เช่น ขบวนการองค์กรชุมชนจังหวัด ขบวนการองค์กรชุมชนระดับอำเภอ ระดับโซน สภาองค์กรชุมชน กองทุนสวัสดิการชุมชน คณะทำงานบ้านมั่นคงเมือง (บางเมือง) เพื่อแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยภายใต้

โครงการบ้านพอเพียง

นอกจากนี้ในด้านพื้นที่ตำบล/จังหวัดเอง ยังเกิดการส่งเสริมการออมทรัพย์ และสวัสดิการชุมชน หลายกองทุน กำหนดให้สมาชิกบ้านพอเพียงเป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบล ขณะเดียวกันกองทุนสวัสดิการชุมชนเองก็ได้มีการปรับระเบียบ คือ มีแผนการจัดสวัสดิการด้านที่อยู่อาศัย และยังนำไปสู่การจัดตั้งกองทุนบ้านพอเพียงในตำบล

3. ความสัมพันธ์ภายในครัวเรือน คนในครอบครัวมีความภาคภูมิใจ ที่มีบ้านแข็งแรงขึ้น และเป็นจุดรวมของคนในครอบครัว

4. ความสัมพันธ์ภายในชุมชน ดังจะเห็นได้จากมีคนออกมาทำงานเพื่อสังคมมากขึ้น เกิดความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน เกิดวัฒนธรรมเอื้ออาทร แบ่งปันกัน จากการรวมตัวกันช่วยเหลือลงแรงกันสร้างบ้าน ทั้งจากผู้เดือดร้อนด้วยกันและผู้ที่ไม่เดือดร้อน นำไปสู่การจัดตั้งกองทุนของชุมชนเองเพื่อแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยในรูปแบบทุนหมุนเวียนและชาวบ้านยอมรับ จนมีการขยายผลการปรับปรุงซ่อมแซมบ้านมากกว่าเป้าหมายด้วยความร่วมมือจากคนหลากหลายฝ่าย

5. ความสัมพันธ์กับท้องถิ่น หน่วยงาน และนโยบาย ท้องถิ่น ท้องที่ หน่วยงานในระดับจังหวัด ยอมรับและสนับสนุนโครงการบ้านพอเพียงชนบท จนเกิดการบูรณาการและร่วมมือในการจัดทำแผนแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยขององค์กรชุมชนและท้องถิ่น เกิดกลไกการทำงานร่วมระหว่างองค์กรชุมชนกับท้องถิ่น ท้องที่ (ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน สมาชิก อบตสท.) ในการดำเนินโครงการ เช่น การตรวจสอบ BOQ สั่งซื้อวัสดุ ส่งวัสดุ ตรวจรับวัสดุ เป็นต้น นำไปสู่การลดความขัดแย้งและเกิดการประสานความร่วมมือระหว่างท้องถิ่นและท้องถิ่น และในบางพื้นที่ได้บรรจุแผนงานแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยเข้าไปอยู่ในแผนพัฒนาของ อบต. ในปีงบประมาณถัดไป

ผู้ว่าราชการจังหวัด มอบบ้านพอเพียง จ.นครศรีธรรมราช

นอกจากนี้ยังพบว่าในบางพื้นที่นายอำเภอช่วยประสานความร่วมมือกับหน่วยงาน อาทิ สำนักงานทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งฯ หรือหน่วยงานด้านป่าไม้ โดยการทำความเข้าใจและให้หน่วยงานสนับสนุนการดำเนินโครงการ อาทิ การขออนุญาตนำไม้ในพื้นที่มาใช้ในการซ่อมสร้างบ้านในโครงการฯ เป็นต้น

บทเรียน/สิ่งที่ได้เรียนรู้จากกระบวนการทำงานบ้านพอเพียงชนบทในช่วงต่างๆ

1. ช่วงเตรียมการก่อสร้าง

- 1) ควรชี้แจงเกี่ยวกับโครงการให้รับรู้โดยทั่วกัน เนื่องจาก “ความไม่เข้าใจ เป็นสิ่งที่น่ากลัวที่สุด” และควรมีแผนการทำงานร่วมกันของฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง
- 2) การสำรวจข้อมูล ควรมีแนวคิด หลักเกณฑ์ก่อนการสำรวจ โดยข้อมูลที่จำเป็นต้องสำรวจ เช่น สภาพบ้าน รายการที่ต้องซ่อมแซม รวมถึงข้อมูลของเจ้าของบ้านในด้านต่างๆ เพื่อประโยชน์ในการสนับสนุนการซ่อมสร้าง การคืนทุน และการพัฒนาคุณภาพชีวิต หากเป็นไปได้ควรมีการจัดปักตำแหน่งที่ตั้งบ้านเรือนไว้ด้วย
- 3) ทีมสำรวจข้อมูล ควรประกอบด้วยหลายภาคส่วน เพื่อสร้างการรับรู้และเกิดความร่วมมือกันในพื้นที่
- 4) มีคณะทำงานกลั่นกรองและการคัดเลือกบ้านที่จะทำการซ่อมสร้าง และควรดำเนินการกลั่นกรองโดยผ่านเวทีประชาคม

2. ช่วงดำเนินการซ่อมสร้าง

- 1) วงเงินที่จัดสนับสนุนแต่ละหลังควรสัมพันธ์กับความยากลำบากของเจ้าของบ้าน ไม่ควรเฉลี่ยเท่าๆ กัน
- 2) กลุ่มผู้ยากลำบากมากๆ โดยเฉพาะผู้สูงอายุ ผู้พิการ ควรสนับสนุนทั้งวัสดุ และมาตรการด้านแรงงาน หรือมาตรการด้านอื่น เพื่อให้ดำเนินการซ่อมสร้างบ้านได้เสร็จ เพราะเป็นกลุ่มที่รับผิดชอบตัวเองไม่ได้
- 3) รายการวัสดุที่ต้องการ ควรเริ่มจากเจ้าของบ้าน ผู้มีความรู้ทางช่างก่อสร้าง และกลั่นกรองโดยคณะทำงาน

4) ควรซื้อวัสดุจากร้านเดียวกัน เพื่อเพิ่มอำนาจการต่อรอง ซื้อในราคาที่เหมาะสมกว่าการแยกซื้อหลายร้าน ในกรณีที่แยกซื้อ ต้องมีการระบุรายละเอียดให้ชัดเจน เพื่อให้เกิดความไว้วางใจ เนื่องจากร้านต่างกัน อาจจะมีรายละเอียด คุณภาพของวัสดุ และราคาแตกต่างกันได้

5) ควรมีรายละเอียดราคาวัสดุแต่ละอย่างที่ชัดเจน และแจ้งให้ผู้รับประโยชน์ทราบทั่วกัน

6) การเบิกและการส่งวัสดุ อาจให้ผู้รับประโยชน์ไปรับที่ร้านค้าเอง หรือให้ร้านไปส่งพร้อมกัน โดยจัดทำตามสภาพ ความพร้อมของพื้นที่

7) ผู้รับประโยชน์ควรมีส่วนในการตรวจรับวัสดุ

8) พอช.ควรสนับสนุนค่าจ้างในส่วนที่ผู้รับประโยชน์ขาดความพร้อม

9) ควรมีความต่อเนื่องในการดำเนินงานระหว่างการเบิกงวดจาก พอช.โดยมีเงินสำรองจากแหล่งในพื้นที่

ปลัดอาวุโสและสภาองค์กรชุมชนตำบลบางหมาก มอบบ้านพอเพียง ต.บางหมาก จ.ชุมพร 13 กรกฎาคม 2560

3. การทำงานร่วมกับภาคอื่นๆ

1) คณะทำงานจำเป็นต้องเข้าใจระบบงาน ข้อจำกัดของหน่วยงานต่างๆ ที่ต้องการหาความร่วมมือ

2) สื่อสาร จูงใจให้หน่วยงาน องค์กร บุคคล สนับสนุน โดยทำให้เขาเห็นประโยชน์จากการสนับสนุนโครงการที่ชัดเจน (Win-Win)

3) การสนับสนุนไม่จำเป็นต้องเป็นเงินเพียงอย่างเดียว แต่อาจเป็นสิ่งอื่นใดก็ได้ เช่น วัสดุ เครื่องมือ แรงงาน ฯลฯ

4) ในส่วนของท้องถิ่นต้องเริ่มจากการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับนายกฯ ให้มีทัศนคติที่ดีต่อโครงการ

4. การค้ำหนุน

- 1) ผู้รับประโยชน์มีความยากลำบากไม่เท่ากัน แต่ทุกรายควรมีการค้ำหนุนเพื่อให้โครงการสามารถดำเนินการได้ต่อเนื่อง ทั้งนี้ การค้ำหนุนมีทั้งในรูปแบบของเงินและทุนในรูปแบบอื่นๆ ตามกำลังความสามารถของผู้เดือดร้อน เช่น ผู้มีศักยภาพคืนเป็นเงิน ส่วนผู้ยากลำบากมากๆ ค้ำในรูปแบบอื่น เช่น แรงงาน เป็นต้น
- 2) อัตราการค้ำหนุนในแต่ละพื้นที่/ตำบล ไม่ควรแตกต่างกันมากเกินไป
- 3) ช่องทางการค้ำหนุนอาจผ่านกองทุนหมู่บ้าน ธนาคารชุมชน กองทุนสวัสดิการชุมชน หรือช่องทางอื่นๆ ตามความพร้อมของพื้นที่
- 4) การส่งเงินเพิ่มเพื่อเป็นสวัสดิการของผู้รับประโยชน์ ไม่ควรสร้างภาระด้านการเงินเพิ่มแก่ผู้ส่ง โดยควรรวมอยู่ในรายการเงินสวัสดิการที่มีอยู่แล้ว
- 5) อัตราการส่งคืน ระยะเวลาการส่งคืนควรสัมพันธ์กับความสามารถของผู้รับประโยชน์
- 6) ควรมี “กองทุนเพื่อที่อยู่อาศัย” เพื่อความคล่องตัว และความต่อเนื่องในการดำเนินงาน

ข้อค้นพบที่สำคัญ

1. โครงการบ้านพอเพียงได้ “สร้างตัวตนของสภาองค์กรชุมชนได้ชัดเจนที่สุด” สภาฯ มีผลงานที่ชัดเจน และมีคนรู้จักมากขึ้น
2. โครงการช่วยเพิ่มความสุข พัฒนาคุณภาพชีวิต เพิ่มศักดิ์ศรีคนจน/กลุ่มเปราะบางได้จริง ทำให้คนจนที่ไม่ได้รับการดูแล เกิดการ “ลดความอาย คลายความเครียด มีตัวตัวในสังคม” ผ่านการปรับปรุงบ้านให้ดีขึ้นกว่าเดิม
3. โครงการช่วยสานสัมพันธ์บ้านใกล้เรือนเคียง พลิกฟื้นความเกื้อกูลกันในชุมชน เพิ่มทุนทางสังคม
4. โครงการเป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงงานสภาฯ กับภาคีต่างๆ ได้เป็นอย่างดี ส่งผลต่อการขับเคลื่อนนโยบาย
5. บ้านพอเพียงไม่ใช่ “บ้านสงเคราะห์ (คนชรา และผู้พิการ)”
6. โครงการเป็นเครื่องมือในการสร้างความเข้มแข็ง พื้นพลังชุมชน เพิ่มทุนทางสังคมและวิถีวัฒนธรรม
7. โครงการทำให้ “การรับ” ควบคู่กับ “การให้” โยง “สิทธิกับหน้าที่”
8. “เงิน” ไม่สำคัญเท่า “พลังทางสังคม พลังชุมชน”
9. ความโปร่งใส การสื่อสารที่ดี เป็นปัจจัยพื้นฐานของความสำเร็จ

ข้อพึงระวัง

1. อย่าให้โครงการ “ทำให้ชาวบ้านลำบากกว่าเดิม”
2. ความเป็นกลางทางการเมือง
3. ธรรมาภิบาลการบริหารโครงการ

อุปสรรคและข้อจำกัดของการดำเนินโครงการบ้านพอเพียงชนบท

1. งบประมาณที่ได้รับไม่เพียงพอต่อการปรับปรุงบ้าน
2. งบประมาณจัดการมีน้อย ทำให้สภาองค์กรชุมชนต้องแบกรับภาระและความกดดัน เพื่อรับผิดชอบงานให้เสร็จ
3. ข้อจำกัดเรื่องแรงงาน ไม่มีช่างชุมชน/ช่างมีน้อย เจ้าของบ้านต้องจ่ายค่าแรงเอง ซึ่งผู้ที่ยากไร้ ส่วนใหญ่เป็นผู้พิการ ผู้สูง อายุช่วยเหลือตนเองลำบาก
4. คณะทำงาน (บางคน) ไม่ทำงาน

5. การประเมินราคาบ้านผิดพลาด เช่น ประเมินว่าซ่อมแซมเพียงเล็กน้อย แต่เมื่อรู้แล้วพบว่ามีความเสียหายทั้งหลังต้องสร้างใหม่แทนการปรับปรุง
6. ยังมีผู้เดือดร้อนที่ไม่สามารถเข้าร่วมโครงการได้ เพราะงบประมาณมีจำกัด
7. เกณฑ์การคืนทุน คนจนที่ไม่มีทุนคืนไม่สามารถเข้าร่วมโครงการได้/ ผู้รับประโยชน์บางรายไม่มีทุนคืน
8. ระยะเวลาการจัดการโครงการ (สั้น)
9. การจัดการวัสดุแบบรวมกองกลาง ทำให้ไม่สามารถประเมินวัสดุรายหลังได้ และทำให้ใช้วัสดุเกินจากที่ประเมินไว้ได้ ทำให้บ้านอื่นมีวัสดุไม่เพียงพอ
10. ท้องถิ่นมีความกังวลต่อแนวทางในการสนับสนุนงบประมาณ เพราะโครงการไม่ได้บรรจุไว้ในเทศบัญญัติ ปัญหาการเมืองท้องถิ่น เช่น ผู้นำ อบท. ไม่ไว้วางใจผู้นำกลัวจะเป็นคู่แข่งในอนาคต ผู้นำ อบท. มีทัศนคติเชิงลบต่อแกนนำ ส่งผลให้ท้องถิ่นไม่ให้ความร่วมมือ
11. บทบาทของหน่วยงาน /ท้องถิ่นมีมากเกินไปในบางพื้นที่ จนทำให้บทบาทขององค์กรชุมชนมีน้อย
12. สภาพอากาศไม่เอื้ออำนวย เช่น ฝนตกทำให้เป็นอุปสรรคต่อการปรับปรุง ซ่อมแซมบ้าน/ วัสดุก่อสร้าง/ข้าวของในบ้าน (กรณีเปลี่ยนหลังคา) ได้รับความเสียหาย

ปัจจัยความสำเร็จ

แม้ว่าในการดำเนินโครงการจะมีอุปสรรคหลายประการ แต่การที่โครงการบ้านพอเพียงชนบทในหลายๆ พื้นที่ประสบความสำเร็จหรือสามารถคลี่คลายปัญหาข้อติดขัดได้ เพราะมีปัจจัยสนับสนุนหลายด้าน อาทิ

1. นโยบายรัฐบาลตอบโจทยการแก้ไขปัญหาของชุมชนจริง ตรงกับสภาพปัญหา และมีการดำเนินการที่มากกว่าการซ่อมสร้างบ้าน
2. โครงการเป็นที่รับรู้ในวงกว้าง มีการต่อยอดจากประเด็นงานเดิม มีส่วนร่วมจากประชาชนเจ้าของปัญหา มีความเป็นกลางทางการเมือง มีการสื่อสารสร้างความเข้าใจกับทุกฝ่ายในตำบล และเห็นผลสำเร็จชัดเจนเป็นรูปธรรมในเรื่องปัจจัยหลักด้านที่อยู่อาศัย
3. การสำรวจข้อมูลในทุกหมู่บ้าน โดยมีแกนนำในพื้นที่ร่วมทีมสำรวจและทีมสำรวจมีองค์ประกอบที่หลากหลาย ทำให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและรอบด้าน
4. คณะทำงาน มีองค์ประกอบจากหลากหลาย มีความน่าเชื่อถือ พิสูจน์ให้เห็นเรื่องความเป็นจิตอาสา และมีธรรมาภิบาล ทำให้ได้รับความร่วมมือและการสนับสนุนจากหลายฝ่าย
5. สภาองค์กรชุมชนเป็นกลไกประสานความร่วมมือและขับเคลื่อน ร่วมกับผู้นำและคนในชุมชน
6. ชุมชนบริหารจัดการงบประมาณเอง มีการบริหารจัดการที่ดี จัดระบบได้ดี และจัดการงบประมาณอย่างโปร่งใส
7. บริบทของพื้นที่ชนบทยังมีวิถีชีวิตที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน แบบเครือญาติ มีความช่วยเหลือกัน ความสามัคคีของคนในตำบล มีทุนทางสังคม เช่น ความเห็นอกเห็นใจ ความเชื่อถือทางสังคม และการทำงานด้วยจิตอาสา เช่น ไม่มีค่าแรงงานในการก่อสร้าง คนในชุมชนร่วมกันเป็นแรงงานในการสร้างบ้าน ทำให้เกิดการสร้างบ้านเสร็จรวดเร็ว
8. การบูรณาการ/ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากท้องถิ่น เครือข่ายองค์กรชุมชน ผู้เดือดร้อน ร้านค้า ผู้มีจิตศรัทธา ฯลฯ
9. มีการสนับสนุนงบประมาณอย่างรวดเร็ว สอดคล้องกับความต้องการและสภาพปัญหา
10. ใช้โซเชียลมีเดียในการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน ทำให้การสื่อสารรวดเร็ว

ข้อเสนอเพิ่มเติม

1. ให้ พอช. สนับสนุนงบประมาณโครงการบ้านพอเพียงชนบทเพิ่มมากขึ้น ทั้งซ่อมสร้างบ้าน งบประมาณการบริหารจัดการโครงการและค่าจ้างแรงงาน รวมทั้งสนับสนุนโครงการต่อเนื่องอย่างน้อย 2 ปี และควรมีการสนับสนุนงบประมาณทั้งในพื้นที่ใหม่และพื้นที่เดิม เพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนอย่างต่อเนื่อง
2. พอช. จัดการอบรมให้ความรู้แก่โครงการที่จะดำเนินการใหม่ โดยเฉพาะความรู้เรื่องการจัดเก็บข้อมูลการบริหารโครงการ และการจัดเก็บเอกสาร
3. พัฒนาศักยภาพขององค์กรชุมชน เรื่องการบริหารจัดการที่ดี การบริหารงานก่อสร้าง ความรู้ด้านช่างและงานก่อสร้าง และมีการเชื่อมโยงเครือข่ายช่างชุมชนระหว่างตำบลเพื่อช่วยเหลือแผนงานเรื่องการก่อสร้าง
4. สภาองค์กรชุมชนตำบลต้องแสดงบทบาทเป็นแกนหลักในการดำเนินโครงการบ้านพอเพียงชนบท
5. ควรมีการบูรณาการกองทุนภายในตำบล และมีการสรุปบทเรียนกองทุนเพื่อนำไปสู่การปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับพื้นที่
6. ผลักดันให้การแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของคนจน (โครงการบ้านพอเพียง) อยู่ในแผนพัฒนา 4 ปี ของท้องถิ่น และให้บรรจุอยู่ในแผน 1 ปี เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติและเกิดการสนับสนุนงบประมาณอย่างต่อเนื่อง
7. ให้มีการแต่งตั้งคณะทำงานบ้านพอเพียงระดับภาค และระดับจังหวัด สำหรับในระดับจังหวัดให้มีการจัดตั้งคณะทำงานที่มีส่วนร่วมจากทุกตำบลเป้าหมาย โดยผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้แต่งตั้ง

เรียบเรียง สำนักบ้านมั่นคง

คณะติดตามและจัดการความรู้โครงการบ้านพอเพียงชนบทภาคใต้